

Identifying the Factors Influencing the Education of Civil Rights Literacy in the Education System

1. Shahram Ranjdoust *: Department of Curriculum Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran

2. Saeedeh Allahabady : PhD Student, Department of Curriculum Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran

3. Fatemeh Kangari : PhD Student, Department of Curriculum Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran

3. Samereh Ziraki : PhD Student, Department of Curriculum Planning, Mara.C., Islamic Azad University, Marand, Iran

*Corresponding Author's Email Address: Dr.Ranjdoust@gmail.com

Abstract:

The education of civil rights literacy, as one of the fundamental components of social and cultural development, plays a significant role in empowering citizens and cultivating a law-abiding and participatory society. The present study was conducted with the aim of identifying the factors influencing the education of civil rights literacy within the education system. This research employed a descriptive-survey method, and the statistical population included 1,226 teachers and principals of public elementary schools in District Two of Urmia city. A total of 294 participants were selected using a proportional stratified sampling method. The research instrument was a researcher-made questionnaire consisting of 58 items, whose validity was confirmed through confirmatory factor analysis and reliability was verified using Cronbach's alpha. The results of the study indicated that ideological, aesthetic, scientific, socio-economic, and biological components have a significant impact on enhancing civil rights literacy and improving students' life skills. The analyses revealed that the ideological component, with a high correlation coefficient, had the greatest effect on students' legal awareness. These findings can assist in identifying and strengthening the key factors influencing civil rights education and in designing effective educational programs for students and teachers.

Keywords: education, civil rights, education system, social development.

How to Cite: Ranjdoust, Sh., Allahabady, S., Kangari, F., Ziraki, S. (2025). Identifying the Factors Influencing the Education of Civil Rights Literacy in the Education System, *Management, Education and Development in Digital Age*, 2(1), 121-133.

شناسایی عوامل موثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در آموزش و پرورش

۱. شهرام رنجدوست*^{ID}: دانشیار، گروه برنامه ریزی درسی، واحد مرنده، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنده، ایران

۲. سعیده اله آبادی^{ID}: دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد مرنده، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنده، ایران

۳. فاطمه کنگری^{ID}: دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد مرنده، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنده، ایران

۳. سامره زیرکی^{ID}: دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد مرنده، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنده، ایران

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: Dr.Ranjdoust@gmail.com

چکیده

آموزش سواد حقوق شهروندی به عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی توسعه اجتماعی و فرهنگی، نقش مهمی در توانمندسازی شهروندان و تربیت جامعه‌ای قانون‌مدار و مشارکت‌جو دارد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش انجام شد. روش پژوهش توصیفی-پیمایشی بود و جامعه آماری شامل ۱۲۲۶ نفر از معلمان و مدیران مدارس دولتی مقطع ابتدایی در ناحیه دو شهر ارومیه بود. تعداد ۲۹۴ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه‌ای محقق ساخته شامل ۵۸ گویه بود که روایی آن از طریق تحلیل عاملی تأییدی و پایایی آن با آلفای کرونباخ تأیید شد. نتایج پژوهش نشان داد که مؤلفه‌های اعتقادی، زیبایی‌شناختی، علمی، اجتماعی-اقتصادی و زیستی، تأثیر معناداری بر ارتقای سواد حقوق شهروندی و بهبود مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان دارند. تحلیل‌ها بیانگر آن بود که مؤلفه اعتقادی با ضریب همبستگی بالا بیشترین تأثیر را بر آگاهی حقوقی دانش‌آموزان دارد. این یافته‌ها می‌تواند به شناسایی و تقویت عوامل کلیدی مؤثر بر آموزش حقوق شهروندی و طراحی برنامه‌های آموزشی اثربخش برای دانش‌آموزان و معلمان کمک کند.

کلیدواژه‌گان: آموزش، حقوق شهروندی، آموزش و پرورش، توسعه اجتماعی.

نحوه استناددهی: رنجدوست، شهرام، اله آبادی، سعیده، کنگری، فاطمه، زیرکی، سامره. (۱۴۰۴). شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در آموزش و پرورش. نشریه مدیریت، آموزش و توسعه در عصر دیجیتال، ۱۳۳-۱۲۱.

مقدمه

در جهان امروز، سواد حقوق شهروندی به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی توسعه اجتماعی و فرهنگی، نقشی بی‌بدیل در شکل‌دهی به شهروندانی آگاه و مسئول ایفا می‌کند (Ali Kouchaki et al., 2022; Kafshchian Moghadam et al., 2024). این نوع سواد، شامل آگاهی از حقوق، تکالیف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی است که می‌تواند به تحقق جامعه‌ای مبتنی بر عدالت، قانون‌مداری و مشارکت فعالانه کمک کند. اهمیت این مسئله زمانی پررنگ‌تر می‌شود که بدانیم بسیاری از مشکلات اجتماعی، از تضییع حقوق افراد گرفته تا کاهش اعتماد عمومی و افزایش بی‌نظمی‌های اجتماعی، ریشه در ناآگاهی شهروندان از حقوق و تکالیف خود دارد (Golabchi et al., 2024; Valipour, 2024; Yazdanpanah & Bayat Kamitaki, 2020). نظام آموزش و پرورش، به عنوان نخستین و بنیادی‌ترین نهاد تربیتی، نقشی اساسی در ترویج و آموزش سواد حقوق شهروندی بر عهده دارد. این نهاد می‌تواند با استفاده از ابزارهای آموزشی مناسب، بستری فراهم کند تا دانش‌آموزان از دوران کودکی با مفاهیم حقوقی آشنا شوند و بتوانند در آینده به عنوان شهروندانی مسئول، در پیشرفت جامعه سهیم باشند (Babakhani, 2022). با این حال، شواهد نشان می‌دهد که آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزشی ایران به صورت ساختاریافته و نظام‌مند مورد توجه قرار نگرفته است. این مسئله به ویژه در شرایطی که جامعه با چالش‌های گسترده‌ای نظیر افزایش بی‌قانونی، کاهش فرهنگ مشارکت اجتماعی و ضعف در قانون‌مداری مواجه است، ضرورت پرداختن به این موضوع را دوچندان می‌کند (Rag & Eslami, 2022). پژوهش حاضر در تلاش است تا با شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی، به درک عمیق‌تری از این مقوله دست یابد و گامی در جهت ارتقای کیفیت آموزش این حوزه بردارد. در دنیای معاصر، آموزش سواد حقوق شهروندی یکی از ضرورت‌های انکارناپذیر برای دستیابی به توسعه پایدار به شمار می‌آید (Afravi et al., 2021). شهروندانی که از حقوق و تکالیف خود آگاه هستند، نه تنها می‌توانند نقش مؤثری در کاهش تنش‌های اجتماعی ایفا کنند، بلکه مشارکت فعالانه‌تری در امور سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جامعه خواهند داشت. ناآگاهی از حقوق شهروندی، زمینه‌ساز بسیاری از معضلات اجتماعی و فرهنگی است. برای مثال، کاهش اعتماد عمومی، ضعف در مسئولیت‌پذیری اجتماعی، و بروز رفتارهای غیرقانونی، همگی از پیامدهای نبود آموزش مناسب در این زمینه به شمار می‌روند (Papi et al., 2018). از سوی دیگر، آموزش و پرورش به عنوان نهادی که مسئول تربیت نسل‌های آینده است، می‌تواند نقشی کلیدی در ارتقای سطح آگاهی عمومی ایفا کند. اما این امر مستلزم برنامه‌ریزی دقیق و شناسایی عواملی است که در موفقیت یا ناکامی آموزش سواد حقوق شهروندی تأثیرگذار هستند (Soleimanzadeh, 2021). نتایج این پژوهش می‌تواند ضمن ارائه راهکارهایی برای رفع چالش‌های موجود، به تدوین سیاست‌های آموزشی و برنامه‌ریزی‌های درسی کمک کند. این امر در نهایت می‌تواند به ارتقای آگاهی حقوقی دانش‌آموزان، تقویت فرهنگ قانون‌مداری و افزایش مشارکت اجتماعی منجر شود. با وجود اهمیت سواد حقوق شهروندی، پژوهش‌های مرتبط با این حوزه تاکنون پراکنده و محدود بوده‌اند (Bazrgar & Shahriari, 2020). اغلب این تحقیقات، به جای پرداختن به عوامل بنیادی و ساختاری، به بررسی جنبه‌های سطحی‌تر این موضوع پرداخته‌اند. در بررسی ادبیات پژوهش، سعادتی و همکاران (۱۴۰۲) با هدف طراحی مدل برنامه درسی مبتنی بر ساحت‌های تعلیم و تربیت، از روش تحقیق آمیخته استفاده کرده و در مرحله کیفی با تحلیل منابع علمی و انجام مصاحبه با صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، ابعاد و مؤلفه‌های سواد شهروندی را شناسایی نمودند. در بخش کمی نیز با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی و تحلیل‌های آماری شامل مدل‌یابی معادلات ساختاری و تحلیل عاملی، دریافتند که مؤلفه‌های الزامات شهروندی، آگاهی، تعلق و مشارکت در ارتقای سواد شهروندی نقش مؤثری دارند (Sa'adati et al., 2023). حسینی و همکاران (۱۴۰۲) با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوایی و کتابخانه‌ای، به این نتیجه رسیدند که آموزش حقوق شهروندی به کودکان موجب افزایش آگاهی آن‌ها از حقوق و تکالیف‌شان شده و از طریق توانمندسازی آنان در پیگیری مطالبات و نظارت بر عملکرد دولت، زمینه‌ساز توسعه سیاسی می‌شود (Hosseini et al., 2023). همچنین قدیری و همکاران (۱۴۰۱) با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و تحلیل محتوای منابع کتابخانه‌ای، بیان داشتند که آموزش حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش ایران عمدتاً بر اصول نظری و ساختارمحور متمرکز است و پیشنهاد نمودند که به منظور ارتقای اثربخشی این آموزش‌ها، رویکرد ساخت‌یابی و تعامل میان ساختار و کارگزار در طراحی برنامه‌های آموزشی مدنظر قرار گیرد (Ghadiri et al., 2022). در مجموع، از جمله چالش‌های موجود می‌توان به کمبود منابع آموزشی مناسب، فقدان معلمان آشنا با مفاهیم حقوقی، و نبود بسترهای لازم برای ترویج این نوع آموزش اشاره کرد. از سوی دیگر، در بسیاری از نظام‌های آموزشی، برنامه‌های درسی موجود به طور کامل با نیازهای واقعی جامعه و شرایط فرهنگی و اجتماعی سازگار نیستند

(Chekhandi-Nejad et al., 2023). این عدم تناسب، موجب شده است که بسیاری از مفاهیم حقوق شهروندی به صورت سطحی و غیر کاربردی به دانش آموزان ارائه شود (Hosseini et al., 2023). علاوه بر این، سیاست‌گذاری‌های آموزشی نیز اغلب به صورت متمرکز و بدون توجه به تفاوت‌های منطقه‌ای و فرهنگی انجام می‌شود، که این امر می‌تواند به کاهش اثربخشی آموزش منجر شود. شناسایی و تحلیل این شکاف‌ها، برای تدوین راهبردهای آموزشی مؤثر ضروری است. پژوهش حاضر، با بررسی چالش‌ها و محدودیت‌های موجود، در تلاش است تا چارچوبی جامع برای آموزش سواد حقوق شهروندی ارائه دهد. بنابراین در این پژوهش به دنبال آن هستیم که به موضوع "شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در اپ" بپردازیم. هدف این پژوهش شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش است تا با بررسی تأثیر مؤلفه‌های کلیدی مانند اعتقادی، زیبایی‌شناختی، علمی، اجتماعی-اقتصادی و زیستی، به ارتقای آگاهی حقوقی دانش آموزان، تقویت فرهنگ قانون‌مداری و بهبود مهارت‌های زندگی آنان کمک کند. فرضیه این پژوهش این است که تقویت مؤلفه‌های اعتقادی، زیبایی‌شناختی، علمی، اجتماعی-اقتصادی و زیستی به طور معناداری موجب ارتقای سواد حقوق شهروندی و بهبود مهارت‌های زندگی دانش آموزان می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل تمامی معلمان و مدیران مدارس دولتی مقطع ابتدایی در ناحیه دو شهر ارومیه می‌باشد که مجموعاً ۱۲۲۶ نفر را دربرمی‌گیرد. با استفاده از جدول مورگان، تعداد ۲۹۴ نفر به عنوان نمونه آماری تعیین و روش نمونه‌گیری به صورت طبقه‌ای نسبی انجام شد. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه‌ای محقق ساخته است که شامل پنج مقیاس و ۵۸ گویه می‌باشد که در جدول ۱، تعداد گویه‌های مرتبط با هر مقیاس به صورت جداگانه مشخص شده است. طراحی گویه‌ها بر اساس مؤلفه‌های کلیدی مهارت‌های زندگی و حقوق شهروندی، مبتنی بر ساحت‌های شش‌گانه تحقیقات پیشین، و با تأیید اساتید راهنما و مشاور انجام گرفت. برای بررسی پایایی، پرسشنامه ابتدا روی ۳۰ نفر از نمونه آماری اجرا و ضرایب آلفای کرونباخ برای هر مؤلفه محاسبه شد که آلفای هر کدام از مؤلفه‌ها در جدول ۲ مشاهده می‌شود. آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های مختلف به ترتیب ۰٫۸۹، ۰٫۸۴۲، ۰٫۸۷۷، ۰٫۸۸۶، ۰٫۹۵۳ و ۰٫۸۷۲ به دست آمد. روایی پرسشنامه از طریق تحلیل عاملی تأییدی بررسی شد. نتایج نشان داد که داده‌ها از کفایت لازم برای انجام تحلیل عاملی برخوردارند و مؤلفه‌های گویه‌ها با بار عاملی بالاتر از ۰٫۴ تأیید شدند، که بیانگر روایی مناسب ابزار تحقیق است. پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای تنظیم شده است و پاسخ‌دهندگان برای هر گویه یکی از گزینه‌های "خیلی کم"، "کم"، "متوسط"، "زیاد" یا "خیلی زیاد" را انتخاب کرده‌اند که به ترتیب نمرات ۱ تا ۵ به آن‌ها اختصاص داده شده است. برای تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش توصیفی، توزیع فراوانی و درصد فراوانی محاسبه شد. در بخش استنباطی، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای و آزمون همبستگی پیرسون بهره گرفته شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ و LI SREL نسخه ۸٫۸ تحلیل شدند. این روش‌ها امکان بررسی دقیق عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش را فراهم کردند. این نتایج به تأیید و صحت ابزار پژوهش کمک کرده و روایی آن را تأیید می‌کند.

جدول ۱. ارائه زیرمقیاس‌ها و گویه‌های مرتبط پیش از جدول آلفای کرونباخ

ابعاد مهارت	تعداد گویه‌ها
اعتقادی	۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱-۲-۳-۴
زیباشناختی	۲۲-۲۱-۲۰-۱۹-۱۸-۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱
علمی/ فرهنگی	۳۴-۳۳-۳۲-۳۱-۳۰-۲۹-۲۸-۲۷-۲۶-۲۵-۲۴-۲۳
اجتماعی و اقتصادی	۴۳-۴۲-۴۱-۴۰-۳۹-۳۸-۳۷-۳۶-۳۵
زیستی	۴۴-۵۸-۵۷-۵۶-۵۵-۵۴-۵۳-۵۲-۵۱-۵۰-۴۹-۴۸-۴۷-۴۶-۴۵
جمع ابعاد	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵
	۳۶-۳۷-۳۸-۳۹-۴۰-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵-۴۶-۴۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۵۶-۵۷-۵۸

جدول ۲. آلفای کرونباخ هر یک از مولفه‌های توسعه حقوق شهروندی

ابعاد مهارت	N	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
اعتقادی	۳۰	۱۰	۰.۸۹
زیباشناختی	۳۰	۱۲	۰.۸۴۲
علمی	۳۰	۱۲	۰.۸۷۷
اجتماعی و اقتصادی	۳۰	۹	۰.۸۸۶
زیستی	۳۰	۱۴	۰.۹۵۳
مهارت‌های زندگی	۳۰	۷۷	۰.۸۷۲

یافته‌ها

توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر اساس جنسیت نشان می‌دهد که ۱۸۳ نفر (۶۱٫۸٪) مرد و ۱۱۱ نفر (۳۸٫۲٪) زن هستند و مجموع کل آزمودنی‌ها برابر با ۲۹۴ نفر است. این توزیع نشان‌دهنده مشارکت بالاتر مردان نسبت به زنان در نمونه آماری است. همچنین، توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر اساس مدرک تحصیلی نشان می‌دهد که ۵۸ نفر (۱۹٫۶٪) دارای دیپلم و فوق دیپلم، ۲۰۸ نفر (۶۸٫۶٪) دارای مدرک کارشناسی، و ۳۴ نفر (۱۱٫۸٪) دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر هستند. این توزیع بیانگر غلبه آزمودنی‌های دارای مدرک کارشناسی در نمونه آماری است. در نهایت، فوق توزیع فراوانی شرکت‌کنندگان بر اساس سابقه تحصیلی نشان می‌دهد. بیشترین تعداد آزمودنی‌ها در بازه ۱۶-۲۰ سال سابقه (۸۷ نفر، ۲۹٫۱٪) قرار دارند، در حالی که کمترین تعداد مربوط به بازه ۵-۱ سال سابقه (۲۳ نفر، ۸٫۲٪) است. این توزیع بیانگر حضور غالب شرکت‌کنندگان با سابقه تحصیلی میانه و بالا در نمونه آماری است.

در این پژوهش، به‌منظور تدوین مدل آموزش مهارت‌های زندگی و حقوق شهروندی بر اساس ساحت‌های شش‌گانه آموزش و پرورش، از پرسشنامه‌ای شامل ۵۸ گویه استفاده شد. اعتبار این ابزار با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی ارزیابی گردید. پیش از اجرای تحلیل عاملی، ضروری بود که ضرایب همبستگی میان نمرات گویه‌های پرسشنامه بررسی شده و از سطح بالایی همبستگی آن‌ها اطمینان حاصل شود. نتایج بررسی‌ها و تحلیل‌ها در جدول ۳ ارائه شده است. این فرایند امکان شناسایی دقیق‌تر و سازمان‌یافته‌تر عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی را فراهم کرد.

جدول ۳. نتایج نهایی آزمون KMO و کروییت بارتلت را برای تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از ۵۸ گویه

KMO	خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
۰.۹۰۲	$X^2=21046.047$	۳۵۸۹	*

نتایج آزمون KMO و کروییت بارتلت برای تحلیل عاملی اکتشافی با ۵۸ گویه نشان می‌دهد که داده‌های جمع‌آوری‌شده از کفایت لازم برای انجام تحلیل عاملی برخوردارند. مقدار شاخص KMO برابر با ۰.۹۰۲، بیانگر کفایت بالایی نمونه‌گیری و مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. همچنین، نتایج آزمون کروییت بارتلت با مقدار خی‌دو (X^2) برابر با ۲۱۰۴۶.۰۴۷، درجه آزادی ۳۵۸۹ و سطح معناداری صفر، نشان‌دهنده معناداری بالایی همبستگی میان گویه‌ها است. با توجه به سطح بالایی همبستگی سؤالات پرسشنامه و تأیید آن از طریق این آزمون‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که انجام تحلیل عاملی اکتشافی روی پرسشنامه توجیه‌پذیر بوده و داده‌ها از اعتبار لازم برای استخراج عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش برخوردار هستند. یکی از نتایج تحلیل عاملی اکتشافی، جدول ۴ است که میزان ضریب تعیین گویه‌ها را نشان می‌دهد. اگر مقدار ضریب تعیین برای هر متغیر کمتر از ۰.۴ باشد، گویه مربوطه باید حذف شود و تحلیل عاملی اکتشافی مجدداً انجام گیرد. هرچه مقدار ضریب تعیین استخراجی بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده توانایی بیشتر عوامل در تبیین متغیرها است و به‌طور دقیق‌تری روابط میان آن‌ها را نمایش می‌دهد. این فرایند برای شناسایی و تأیید عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش اهمیت دارد.

جدول ۴. نتایج اشتراکات اولیه واستخراجی

گویه‌ها	اشتراکات اولیه	اشتراکات استخراجی
۱q	۱	۰,۷۳۰
۲q	۱	۰,۷۸۵
۳q	۱	۰,۶۸۴
۴q	۱	۰,۶۴۸
۵q	۱	۰,۸۴۳
۶q	۱	۰,۶۹۲
۸q	۱	۰,۷۸۹
۹q	۱	۰,۷۵۴
۱۰q	۱	۰,۷۲۹
۱۲q	۱	۰,۶۴۹
۱۳q	۱	۰,۷۶۰
۱۴q	۱	۰,۶۷۱
۱۵q	۱	۰,۸۱۵
۱۶q	۱	۰,۶۶۴
۱۷q	۱	۰,۶۷۳
۱۸q	۱	۰,۶۸۲
۱۹q	۱	۰,۷۷۶
۲۱q	۱	۰,۷۶۹
۲۳q	۱	۰,۷۶۴
۲۴q	۱	۰,۷۸۱
۲۶q	۱	۰,۶۰۶
۲۷q	۱	۰,۷
۲۸q	۱	۰,۶۳۳
۳۰q	۱	۰,۸۲۳
۳۲q	۱	۰,۷۳۸
۳۴q	۱	۰,۸۱۲
۳۵q	۱	۰,۷۸۰
۳۶q	۱	۰,۷۴۸
۳۷q	۱	۰,۷۹۶
۳۸q	۱	۰,۷۶۰
۴۰q	۱	۰,۸۱۷
۴۱q	۱	۰,۷۵۲
۴۲q	۱	۰,۷۱
۴۴q	۱	۰,۸۰۹
۴۵q	۱	۰,۶۷۵
۴۶q	۱	۰,۸۷
۴۸q	۱	۰,۶۵۰
۴۹q	۱	۰,۷۲۹
۵۱q	۱	۰,۶۱۱
۵۳q	۱	۰,۷۲۴
۵۴q	۱	۰,۶۵۱
۵۶q	۱	۰,۶۷۳

طبق داده‌های جدول ۴، نتایج اشتراکات اولیه و استخراجی مؤلفه‌ها نشان می‌دهد که گویه‌هایی با بار عاملی کمتر از ۰,۴ (شامل گویه‌های ۷، ۱۱، ۱۶، ۲۲، ۲۳، ۲۶، ۲۹، ۳۱، ۳۳، ۳۹، ۴۴، ۴۵، ۵۰، ۵۴، ۵۵، ۵۷ و ۵۸) از تحلیل حذف شدند. پس از حذف این گویه‌ها و اجرای مجدد تحلیل، تمامی بارهای عاملی به مقادیر بالاتر از ۰,۴ ارتقا یافتند و دیگر نیازی به حذف گویه‌های اضافی نبود. بارهای عاملی نهایی، که مقادیر اشتراکات استخراجی آن‌ها بین ۰,۶۰۶ تا ۰,۸۷ قرار دارد، نشان‌دهنده توانایی مناسب عوامل در تبیین متغیرهای مرتبط با آموزش سواد حقوق شهروندی است. این مقادیر حاکی از اعتبار بالای گویه‌های باقی‌مانده برای انجام تحلیل هستند. بر اساس این نتایج، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب ارزیابی شده‌اند و ابزار تحقیق توانسته به‌خوبی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی را شناسایی کند. پس از حذف گویه‌های نامناسب، تحلیل عاملی با ۴۱ گویه باقی‌مانده مجدداً انجام شد. این تحلیل، که تحلیل عاملی مرتبه دوم نامیده می‌شود، با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس صورت گرفت. بر اساس داده‌های جدول ۵، نتایج آزمون‌های KMO و بارتلت نشان داد که مقدار KMO برابر با ۰,۹۱ است، که حاکی از کفایت بسیار بالای نمونه‌گیری است. همچنین، نتایج آزمون بارتلت معنادار بوده و نشان می‌دهد که داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسب هستند. این یافته‌ها تأیید می‌کند که ابزار مورد استفاده برای شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش از اعتبار کافی برخوردار است. جدول ۶ نتایج تحلیل عاملی با چرخش واریماکس را نشان می‌دهد. مؤلفه اول با ارزش ویژه ۹,۴۸ و درصد واریانس ۳۴,۱۷٪ بیشترین سهم را در تبیین داده‌ها داشته و درصد تجمعی آن به ۵۶,۰۷٪ می‌رسد. سایر مؤلفه‌ها نیز با ارزش‌های ویژه و درصدهای واریانس قابل توجه، سهم مهمی در تبیین ساختار عوامل مرتبط با آموزش سواد حقوق شهروندی دارند و نشان‌دهنده مناسب بودن این مؤلفه‌ها در تحلیل است.

جدول ۵. نتایج نهایی آزمون KMO و کورویت بارتلت برای تعیین روایی پرسشنامه با ۴۱ گویه

KMO	خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
۰.۹۱۲	$X^2=2063.265$	۲۷۶۵	.

جدول ۶. نتایج تحلیل عاملی با چرخش واریماکس برای تبیین مؤلفه‌ها

مؤلفه‌ها	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۹.۴۸	۳۴.۱۷	۵۶.۰۷
۲	۲۳.۵	۲۲.۲۲	۹۵.۶۴
۳	۳۲.۹۵	۲۳.۸۲	۸۹.۶۷
۴	۲۱.۲۱	۲۳.۱۲	۶۲.۷۲
۵	۱۸.۸۴	۲۱.۸	۶۷.۷۶

جدول ۷. بارهای عاملی گویه‌های پرسشنامه

گویه‌ها	۱	۲	۳	۴	۵
۱q				۰,۷۳۶	
۲q				۰,۶۸۴	
۳q				۰,۶۶۲	
۴q				۰,۶۴۷	
۵q				۰,۶۴۶	
۶q				۰,۶۸۰	
۸q				۰,۷۸۱	
۹q				۰,۴۷۲	
۱۰q				۰,۶۲۷	
۱۲q			۰,۵۳۷		

۰,۷۶۳	۱۳q
۰,۶۴۱	۱۴q
۰,۷۰۳	۱۵q
۰,۶۰۴	۱۶q
۰,۵۹۲	۱۷q
۰,۵۷۵	۱۸q
۰,۷۲۹	۱۹q
۰,۴۴۷	۲۱q
۰,۴۵۱	۲۳q
۰,۶۷۶	۲۴q
۰,۷	۲۶q
۰,۶۶۱	۲۷q
۰,۸۲۶	۲۸q
۰,۷۷۸	۳۰q
۰,۵۳۷	۳۲q
۰,۶۴۱	۳۴q
۰,۷۷۵	۳۵q
۰,۴۲۳	۳۶q
۰,۸۱۱	۳۷q
۰,۷۹۵	۳۸q
۰,۶۸۰	۴۰q
۰,۵۷۸	۴۱q
۰,۶۶۱	۴۲q
۰,۷۳۳	۴۴q
۰,۷۰۶	۴۵q
۰,۶۸۶	۴۶q
۰,۵۹۷	۴۸q
۰,۷۴۴	۴۹q
۰,۶۷۹	۵۱q
۰,۴۵۴	۵۳q
۰,۷۲۷	۵۴q

با توجه به اینکه برای هر مؤلفه حداقل سه گویه مورد نیاز است، بر اساس جدول ۷، تمامی مؤلفه‌ها حفظ شدند و نام‌گذاری آن‌ها به صورت: مؤلفه اول با عنوان "اعتقادی" شامل ۱۰ گویه است که یک گویه به دلیل بار عاملی کمتر از ۰,۴ حذف شد. مؤلفه دوم با عنوان "زیبایی‌شناختی" ۱۲ گویه را در بر می‌گیرد که از این تعداد، ۴ گویه به دلیل بار عاملی پایین حذف شدند. مؤلفه سوم به نام "علمی" شامل ۱۱ گویه است که ۳ گویه به دلیل داشتن بار عاملی کمتر از ۰,۴ حذف شدند. مؤلفه چهارم با عنوان "اجتماعی و اقتصادی" شامل ۹ گویه بود و مؤلفه پنجم با عنوان "زیستی" ۱۴ گویه را در بر داشت که از این تعداد، ۷ گویه به دلیل بار عاملی کمتر از ۰,۴ حذف شدند. این فرایند بیانگر دقت در انتخاب گویه‌های مؤثر و شناسایی عوامل کلیدی آموزش سواد حقوق شهروندی است.

برای تحلیل عاملی تأییدی، از نرم‌افزار لیزرل برای ارزیابی روایی همگرا و بررسی برازش مدل استفاده شده است. برای پرسشنامه موردنظر، تعداد ۴۱ گویه استخراج گردید. نتایج خروجی نرم‌افزار لیزرل مورد بررسی قرار گرفت تا میزان برازش مدل تعیین شود. در صورتی که شاخص‌های برازش در حد قابل قبول باشند، بارهای عاملی تحلیل شده و نتایج ارائه می‌شوند. در ادامه، شاخص‌های اصلی برازندگی مدل در قالب جدول ۸ ارائه شده‌اند تا میزان انطباق مدل با داده‌های جمع‌آوری‌شده مشخص شود.

جدول ۸. شاخص‌های برازش مدل

شاخص	مقدار محاسبه شده	سطح قابل قبول	نتیجه برازندگی
NNFI	۰.۹۲	< 0.90	تأیید است
NFI	۰.۹۴	< 0.90	تأیید است
AGFI	۰.۸۷	< 0.80	تأیید است
GFI	۰.۹۱	< 0.90	تأیید است
RMSEA	۰.۰۶۶	> 0.08	تأیید است

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که بیشتر گویه‌های طراحی شده دارای بار عاملی مناسب، یعنی بالاتر از ۰.۴، هستند. این امر بیانگر اعتبار و روایی مناسب گویه‌ها برای بررسی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی است. علاوه بر این، شاخص‌های برازش مدل نیز نتایج قابل قبولی را ارائه کردند که نشان‌دهنده برازش مطلوب مدل است. بر اساس داده‌های جدول ۸، مقدار محاسبه شده برای شاخص‌های NNFI و NFI به ترتیب ۰.۹۲ و ۰.۹۴ است که هر دو از سطح قابل قبول ۰.۹۰ بیشتر بوده و تأیید می‌شوند. شاخص‌های AGFI و GFI نیز با مقادیر ۰.۸۷ و ۰.۹۱، به ترتیب بالاتر از سطح قابل قبول ۰.۸۰ و ۰.۹۰ هستند و تأیید می‌شوند. همچنین، مقدار RMSEA برابر با ۰.۰۶۶ است که کمتر از سطح قابل قبول ۰.۰۸ بوده و نشان‌دهنده برازش مناسب مدل است. این نتایج حاکی از آن است که مدل ارائه شده به خوبی داده‌های پژوهش را تبیین کرده و برای شناسایی عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش کاملاً مناسب است. در سطح استنباطی این پژوهش، از دو رویکرد استفاده شده است. در رویکرد نخست، ابتدا میانگین‌های وزنی اهداف مربوط به ابعاد وضعیت آموزش مهارت‌های زندگی و حقوق شهروندی بر اساس ساحت‌های شش‌گانه آموزش و پرورش در میان دانش‌آموزان دوره ابتدایی محاسبه و ارائه شد. سپس، میانگین‌های به دست آمده برای هر یک از اهداف با یک طیف سه‌درجه‌ای مطابقت داده شد و بر اساس مقدار آن‌ها در یکی از درجات طیف قرار گرفت. در رویکرد دوم، از آزمون معنی‌داری $t - test$ تک‌نمونه‌ای استفاده شد تا میانگین به دست آمده با میانگین تجربی عدد ۳ مقایسه شود. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف نشان داد که مقدار p بزرگ‌تر از ۰.۰۵ است. این نتیجه بیانگر آن است که داده‌های پژوهش از توزیع نرمال پیروی می‌کنند.

جدول ۹. آزمون کولموگروف - سمیرنف (KST)

پارامتر	شاخص	وضعیت
تعداد		۲۹۴
پارامترهای نرمال	میانگین	۱۱۹/۶۷
	انحراف استاندارد	۲۳/۷۶
بیشترین تفاوت	مطلق	۰/۱۵۸
	مثبت	۰/۰۹۶
	منفی	-۰/۱۳۶
KSZ		۲/۵۹
SI G		۰/۱۲۵

جدول آزمون کولموگروف-اسمیرنف نشان می‌دهد که مقدار p برابر با ۰.۱۲۵ است که بزرگ‌تر از ۰.۰۵ می‌باشد. این نتیجه بیانگر آن است که داده‌های پژوهش از توزیع نرمال پیروی می‌کنند، بنابراین استفاده از روش‌های آماری پارامتریک در تحلیل داده‌ها معتبر و قابل توجیه است.

بحث و نتیجه‌گیری

آموزش سواد حقوق شهروندی، به‌عنوان یکی از ارکان اساسی توسعه اجتماعی و فرهنگی، نقشی حیاتی در توانمندسازی شهروندان و تربیت جامعه‌ای قانون‌مدار و مشارکت‌جو ایفا می‌کند. مسئله اصلی این پژوهش، بررسی عواملی بود که می‌توانند به بهبود آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش کمک کنند. این مسئله از آن جهت اهمیت دارد که بسیاری از مشکلات اجتماعی، از کاهش اعتماد عمومی و ضعف در مسئولیت‌پذیری اجتماعی تا افزایش بی‌نظمی و رفتارهای غیرقانونی، ناشی از ناآگاهی شهروندان از حقوق و تکالیف خود است. پژوهش حاضر به دنبال ارائه راهکارهایی برای تقویت این آموزش‌ها و تربیت شهروندانی آگاه و مسئول است که بتوانند در کاهش این معضلات و بهبود شرایط اجتماعی مؤثر باشند. هدف پژوهش، شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر آموزش سواد حقوق شهروندی در نظام آموزش و پرورش بوده است. این پژوهش تلاش کرد تا با بررسی مؤلفه‌های کلیدی مانند اعتقادی، زیبایی‌شناختی، علمی، اجتماعی-اقتصادی و زیستی، راهبردهایی برای ارتقای آگاهی حقوقی دانش‌آموزان، تقویت فرهنگ قانون‌مداری و بهبود مهارت‌های زندگی آنان ارائه دهد. روش پژوهش توصیفی-پیمایشی بود و جامعه آماری شامل معلمان و مدیران مدارس دولتی مقطع ابتدایی در ناحیه دو شهر ارومیه بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسی، ۲۹۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته با ۵۸ گویه بود که روایی آن از طریق تحلیل عاملی تأییدی و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ تأیید شد. داده‌ها با نرم‌افزارهای SPSS و LISREL تحلیل و از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شد. نتایج پژوهش نشان داد که تقویت مؤلفه‌های اعتقادی، زیبایی‌شناختی، علمی، اجتماعی-اقتصادی و زیستی، تأثیر معناداری بر ارتقای سواد حقوق شهروندی و بهبود مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان دارد. تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که مؤلفه اعتقادی با ضریب همبستگی ۰٫۵۴۳، بیشترین تأثیر را بر آگاهی حقوقی دانش‌آموزان دارد، در حالی که مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی (۰٫۳۹۱)، علمی-فرهنگی (۰٫۴۶۴)، زیستی (۰٫۰۸۹) و زیبایی‌شناختی (۰٫۰۷۱) نیز نقش مؤثری در تقویت مهارت‌های زندگی دارند. این نتایج با تحقیقات مشابه، از جمله مطالعات سعادت و همکاران (۱۴۰۲) و حسینی و همکاران (۱۴۰۲) که بر اهمیت توسعه رویکردهای چندبعدی در آموزش حقوق شهروندی تأکید کرده‌اند، همسو است (Hosseini et al., 2023; Sa'adati et al., 2023). فرضیه پژوهش شامل تأثیر مثبت تقویت هر یک از مؤلفه‌ها بر ارتقای سواد حقوق شهروندی و مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان بود که تمامی آن‌ها در سطح اطمینان ۹۹ درصد تأیید شدند. کاربرد عملی نتایج این پژوهش در طراحی برنامه‌های آموزشی جامع و متناسب با نیازهای دانش‌آموزان و معلمان قابل مشاهده است. اجرای این نتایج می‌تواند به تقویت فرهنگ قانون‌مداری، افزایش مشارکت اجتماعی، و کاهش ناآگاهی عمومی از حقوق و تکالیف شهروندی منجر شود. تأثیرات عملی این پژوهش نیز در بهبود کیفیت نظام آموزش و پرورش و تربیت نسل‌های آینده‌ای آگاه و مسئول در جامعه مشهود است.

در نهایت، بر اساس نتایج به دست آمده در این پژوهش پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- تدوین برنامه‌های آموزشی استاندارد برای آموزش حقوق شهروندی
- برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه معلمان و مدیران مدارس
- تولید منابع آموزشی متنوع و چندرسانه‌ای برای دانش‌آموزان
- انجام مطالعات طولی برای بررسی اثرات پایدار آموزش حقوق شهروندی

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

Extended Summary

Introduction

In the contemporary world, civil rights literacy serves as a pivotal pillar of social and cultural development, playing a foundational role in shaping conscious and responsible citizens (Ali Kouchaki et al., 2022; Kafshchian Moghadam et al., 2024). This form of literacy encompasses awareness of one's individual and social rights and responsibilities, contributing to a justice-based, law-abiding, and participatory society. The significance of civil rights education becomes even more evident when considering that many social issues—including the erosion of public trust, social disorder, and the violation of individual rights—stem from citizens' ignorance of their legal entitlements and duties (Golabchi et al., 2024; Valipour, 2024; Yazdanpanah & Bayat Kamitaki, 2020). The education system, as the first and most influential institution in shaping individuals, is uniquely positioned to embed civil rights education from early childhood, enabling students to grow into legally aware and civically engaged citizens (Babakhani, 2022). However, civil rights literacy education in Iran's education system has historically lacked a systematic and structured approach, despite the country's growing need for legal awareness and civic participation in response to rising social and legal challenges (Rag & Eslami, 2022).

This study seeks to explore and identify the factors influencing civil rights literacy education in schools, addressing the significant gaps in knowledge and policy. In alignment with the notion that civic education is essential for sustainable development (Afravi et al., 2021), this research emphasizes that informed citizens can play active roles in political, cultural, and economic domains, while those lacking such education are more susceptible to civic disengagement and unlawful behaviors (Papi et al., 2018). Since the education system holds the potential to bridge this knowledge gap, it is crucial to identify the structural and pedagogical variables that influence its success or failure (Soleimanzadeh, 2021). This research aims to examine ideological, aesthetic, scientific, socio-economic, and biological dimensions as predictors of civil rights literacy and life skills among students. The results offer pathways for curriculum reform, teacher training, and resource development. Prior studies have either taken a fragmented view of this issue or neglected its deeper, systemic causes (Bazrgar & Shahriari, 2020). Recent research efforts, such as Sa'adati et al.'s curriculum model based on educational domains (Sa'adati et al., 2023) and Hosseini et al.'s content analysis on the political empowerment role of rights education for children (Hosseini et al., 2023), underscore

the importance of a multidimensional approach. Ghadiri et al. also emphasized the structural nature of civil rights education and recommended strategic reforms to improve its efficacy (Ghadiri et al., 2022).

Several key challenges remain, including the lack of suitable educational materials, untrained teachers in legal literacy, and the mismatch between curricular content and societal needs (Chekhandi-Nejad et al., 2023; Hosseini et al., 2023). Centralized policy-making without regard for regional and cultural diversity further limits the success of civil rights education. Thus, the present study aims to build a comprehensive framework by identifying and analyzing the most influential factors in teaching civil rights literacy. The main hypothesis is that strengthening ideological, aesthetic, scientific, socio-economic, and biological dimensions significantly improves students' civil rights literacy and life skills.

Methods and Materials

This research employed a descriptive-survey design. The statistical population consisted of all public elementary school teachers and principals in District Two of Urmia, totaling 1,226 individuals. Using the Morgan table, a stratified random sample of 294 participants was selected. The primary research tool was a researcher-made questionnaire composed of 58 items across five dimensions. The items were developed based on key life skills and civil rights concepts, and validated through expert judgment and pilot testing. Cronbach's alpha values for the subscales ranged from 0.842 to 0.953, confirming internal consistency. Confirmatory factor analysis validated the construct validity of the tool, with factor loadings exceeding 0.4 for retained items. Likert-scale responses were scored from 1 (very low) to 5 (very high). Data were analyzed using SPSS version 16 and LISREL version 8.8. Descriptive statistics were used to examine demographic distributions, while inferential analyses included t-tests, Pearson correlation, exploratory and confirmatory factor analyses, and goodness-of-fit assessments.

Findings

Out of the 294 respondents, 61.8% were male and 38.2% female. The educational background of the sample showed a majority holding a bachelor's degree (68.6%), followed by those with associate degrees (19.6%) and postgraduate qualifications (11.8%). In terms of teaching experience, the largest group (29.1%) had 16–20 years of experience, while only 8.2% had 1–5 years. Exploratory factor analysis led to the elimination of 17 items due to low factor loadings, with the remaining 41 items retained for final analysis. The KMO value was 0.902, indicating strong sampling adequacy, and Bartlett's test of sphericity was significant. After reanalysis, all remaining items had factor loadings above 0.4.

Five components were identified: the ideological component (10 items), the aesthetic component (12 items), the scientific component (11 items), the socio-economic component (9 items), and the biological component (14 items). Confirmatory factor analysis showed that model fit indices were within acceptable ranges: NNFI = 0.92, NFI = 0.94, AGFI = 0.87, GFI = 0.91, and RMSEA = 0.066. These findings confirmed the validity and structure of the proposed model.

In inferential statistics, a single-sample t-test showed that the mean scores for all five components were significantly higher than the test value of 3, confirming the positive effect of each factor. Specifically, the ideological component had the highest correlation coefficient (0.543) with civil rights awareness, followed by scientific-cultural (0.464), socio-economic (0.391), biological (0.089), and aesthetic (0.071) components. Normality was confirmed using the Kolmogorov–Smirnov test ($p = 0.125$), justifying the use of parametric methods.

Discussion and Conclusion

Civil rights literacy education is a foundational pillar for fostering law-abiding and participatory citizenship in modern societies. This study focused on identifying the key factors that contribute to effective civil rights education in the Iranian education system. By highlighting the influence of ideological, aesthetic, scientific, socio-economic, and biological dimensions,

the study provides a nuanced understanding of the components that shape students' legal awareness and life skills. The results confirm that ideological education, emphasizing values, beliefs, and civic responsibility, plays the most critical role in promoting legal literacy among students. Additionally, the scientific and socio-economic dimensions were also found to significantly enhance students' understanding of civic principles and social functioning.

The implications of these findings are practical and far-reaching. Educational policymakers can use the identified components to design targeted curricula, while teacher training programs can be tailored to improve competencies in civil rights instruction. The study also emphasizes the need for more regionally adapted educational materials and decentralized policy planning to better align with local social realities. These strategies are essential for overcoming the structural and pedagogical gaps that hinder effective civil rights education.

Ultimately, by fostering greater civil rights literacy through evidence-based educational reform, schools can empower future generations to become responsible, engaged citizens. Such transformation contributes to the long-term goals of social cohesion, democratic governance, and sustainable development. The results of this research serve as a roadmap for enhancing civic education in schools and building a more just and participatory society.

References

- Afravi, Y., Valavi, P., & Marashi, S. M. (2021). Analytical Review of Social Literacy and Identifying Its Components for Citizenship Education. 6th International Conference on Humanities, Social Sciences, and Lifestyle, <https://elmnet.ir/article/21228898-61461/>
- Ali Kouchaki, H. B., Pourghassab Amiri, A., & Behniafar, A. R. (2022). The Position of Media Literacy in the Constitution and Its Role in Realizing Citizenship Rights. *Journal of Islamic Economic Jurisprudence Studies*, 4(3), 809-826. <https://elmnet.ir/article/21228898-61461/>
- Babakhani, S. (2022). Review of Approaches and Goals of Citizenship Education in Iran's Educational System. *Journal of New Achievements in Human Sciences Studies*, 5(48), 40-53. <https://ensani.ir/fa/article/503375/>
- Bazrgar, R., & Shahriari, A. (2020). The Role of Schools in Educating Active Citizens. *Journal of New Achievements in Human Sciences Studies*, 3(24), 92-104. <https://ensani.ir/fa/article/444165/>
- Chekhendi-Nejad, A., Mohammadzadeh-Mehne, H. R., & Shakarian, A. (2023). A Model for Teaching Citizenship Duties in Schools and Its Impact on Social Order Development. *Quarterly of Social Order*, 15(3), 29-62. <http://ensani.ir/fa/article/558838/>
- Ghadiri, T., Heydarpour, M., & Torabi, M. (2022). Analysis and Evaluation of the Performance of the Education System in Promoting Social and Citizenship Rights in Iran (In Light of Structuration Theory). *Iranian Journal of Political Sociology*, 5(12), 53-71. https://jou.spsiran.ir/article_157456.html
- Golabchi, H., Kiaee, M., & Kameli, M. J. (2024). Designing a Superior Service Delivery Model in Education to Enhance Public Satisfaction [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(1), 189-197. <https://doi.org/10.61838/kman.ijes.7.1.18>
- Hosseini, S. A., Akbarzadeh, F., & Ameri Golestani, H. (2023). Teaching Citizenship Rights to Children and Its Impact on Political Development. *Socio-Political Studies of Iran's History and Culture*, 2(2), 203-219. <https://journalspsich.com/index.php/journalspsich/article/view/58>
- Kafshchian Moghadam, A., Maleki, H., & Sadeghi, A. (2024). Designing a Citizenship Rights Curriculum Model for the Second Period of Elementary Education [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(2), 1-7. <https://doi.org/10.61838/kman.ijes.7.2.1>
- Papi, S., Hashemi, S. J., & Safaei Moghaddam, M. (2018). Education in Line with Citizenship Rights. *Journal of Citizenship Rights Studies*, 3(9), 103-125. https://www.researchgate.net/publication/228337375_Education_as_a_Human_and_a_Citizenship_Right-Parents'_Rights_Children's_Rights_or_The_Necessity_of_Historical_Contextualization
- Rag, M., & Eslami, A. (2022). The Elementary Citizenship Rights Curriculum from the Perspective of Teachers in Mahabad County. *Journal of New Educational Thoughts*, 18(2), 7-27. https://jontoe.alzahra.ac.ir/article_6307.html?lang=en
- Sa'adati, S. A., Soleimanpour Omran, M., & Afrasiabi, R. (2023). Designing a Model of Citizenship Literacy Components in Education. *Journal of Educational Research*, 17(2). https://journals.iau.ir/article_706325.html
- Soleimanzadeh, L. (2021). In Praise of Citizenship Rights. *Journal of Citizenship Rights Studies*, 5(24), 459. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1822430/%D8%AF%D8%B1-%D8%B3%D8%AA%D8%A7%DB%8C%D8%B4-%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82-%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%88%D9%86%D8%AF%DB%8C>
- Valipour, J. (2024). *Hybrid citizenship rights and their impact on social gaps in Iranian society (Case study: Mazandaran Province)* Islamic Azad University, Babol Branch].
- Yazdanpanah, Z. A., & Bayat Kamitaki, M. (2020). The Role of Media Literacy in Achieving the Discourse of Citizenship Rights. *Journal of Public Law Studies*, 50(3), 921-937. https://jpls.ut.ac.ir/article_76029.html

